

HY+

HELSINKIN YLIOPISTON KOULUTUS- JA KEHITTÄMISPALVELUT IIV
HELSINKI UNIVERSITY OF EDUCATION AND DEVELOPMENT SERVICES IIV
HELSINKI YLIOPISTON KOKO KASVATUSTIETEIDEN TILAN
HELSINKI UNIVERSITY OF EDUCATION AND DEVELOPMENT SERVICES IIV

KOULU MERKITYKSELLISENÄ KASVUYHTEISÖNÄ PROSESSIKOULUTUS MODUULI 3: KOETTELEVAT KASVATUSTILANTEET

MIKÄ ON HY+

HY+ on Helsingin yliopiston rahastojen omistama täydennyskoulutusyhtiö. Edistämme jatkuvan oppimisen toteutumista sekä Suomessa että kansainvälisesti.

HY+:lla on jo yli 40 vuoden kokemus täydennyskoulutuksesta. Autamme rakentamaan tuoreesta yliopistollisesta tutkimustiedosta työelämälähtöisiä koulutuksia asiakkaidemme tarpeisiin. Hyödynnämme ajankohtaisia opetusmetodeja ja digitaalisuuden mahdollisuuksia. Pyrimme jatkuvasti kehittämään opetuksemme sisältöä ja pedagogiikkaa vastaamaan yhteiskunnan ja työelämän muutoksiin.

Kokemuksemme opetustoimen henkilöstökoulutusten järjestämisestä on pitkä ja laaja-alainen. Täydennyskoulutuksissamme yhdistyvät kasvatustieteellisen tiedekunnan tuorein tutkimustieto, käytännön sovellukset ja ajankohtaiset ilmiöt. Koulutuksemme pätevoittävät opetusalan henkilöstöä sekä vahvistavat työhyvinvointia ja oppilaitosten johdon ja opettajien osaamista.

KOULU MERKITYKSELLISENÄ KASVUYHTEISÖNÄ PROSESSIKOULUTUS

Prosessikoulutuksen tavoitteena on vahvistaa osallistuvien koulujen lasten, nuorten ja aikuisten merkityksellisyyden ja osallisuuden kokemista, edistää lapsen oikeuksien toteutumista, lisätä koettua hyvinvointia, ehkäistä kiusaamista ja kouluväkivaltaa sekä vähentää turvattomuuden, uupumuksen ja pahoinvoinnin kokemuksia kouluissa. Prosessikoulutuksessa osallistujat 1) perehtyvät tutkimusperäiseen tietoon sekä kansallisiin ja kansainvälisiin linjauksiin ja suosituksiin; 2) saavat koulutusta tutkimusperustaisiin menetelmiin; ja 3) edistävät opitun levittämistä omista kouluistaan ja kunnissaan.

Koulutuksen punaisena lankana kulkee dialogisuus, luovuus ja systeminen tarkastelu.

Prosessikoulutus koostuu neljästä moduulista, jotka ovat merkityksellisiä kohtaamisia koulussa, luovuus, koettelevat kasvatustilanteet ja kumppanuus. Prosessikoulutuksen moniääninen kouluttajatiimi muodostuu tutkijoista ja ammattilaisista. Lisäksi lapsen ja vanhemman näkökulma painottuu koulutuksen sisällöissä.

MODUULI 3: KOETTELEVAT KASVATUSTILAN- TEET

Koulutuspäivien sisällöt:

- Välitehtävät
- Lasten ja nuorten riskikäyttäytyminen – Mapa-toiminta-
malli perusopetuksessa
- Ekstremismiin radikalisoituminen – moniammatillinen
toiminta huolutilanteissa
- Koettelevat kasvatustilanteet
- Koettelevat kasvatustilanteet: case-työskentelyä
- Lasten ja nuorten konfliktit ja rikokset - ennaltaehkäisyä
ja puuttumista
- Fasilitoitua työskentelyä
- Reflektio

Tästä tiedostosta löydät koulutuspäivien kouluttajien jaet-
tavaksi annetun luentomateriaalin, mikäli kouluttaja on sen
jakanut. Materiaalia käytettäessä viitataan tekijänoikeuksia
noudattaen materiaalin tekijään/tekijöihin, joiden nimi/ni-
met löytyvät eri osioiden yhteydessä.

Luentojen lisäksi koulutuspäivissä painottui toiminnallinen
ja kokemuksellinen työskentely.

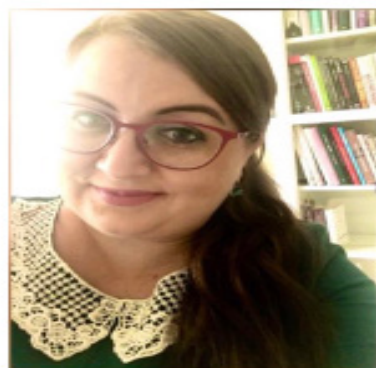
MODUULIN VIERAILEVAT KOULUTTAJAT

Julia Saarholm

Heikki Turkka

Katja Vallinkoski.

Pia Paakkari

Pidä minut turvassa,
kohtele minua kunnioittavasti.

Haasteellisen
käyttäytymisen hallintaa
MAPA®n keinoin

JOHDANTO

MAPA® (Management of Actual or Potential Aggression), tarkoittaa väkivalta-tilanteiden ja aggressiivisen käyttäytymisen ennaltaehkäisyä ja turvallista hoitoa. Sosiaal- ja terveysalalle kehitetty toiminta - ja koulutusmalli on lähtöisin Englannista.

MAPA®:lle on myönnetty British Institute of Learning Disabilities (BILD) – instituutin "Physical Interventions Accreditation Scheme" -kriteerien mukainen tunnustus. Se varmistaa käytettyjen fyysisten rajoittamismenetelmien mahdollisimman hyvän potilasturvallisuuden sekä koulutuksen laadun. MAPA® – toimintamallia aktiivisesti kehitteä, merkitä ja hallinnoida CPI (Crisis Prevention Institute).

MAPA® – toimintamalli perustuu potilaan / asiakkaan perusoikeuksien säilymiseen, sekä arvokkuuteen ja kunnioitukseen kohtauksissa. MAPA®-tekniikkaa saa käyttää ainoastaan MAPA® koulutettu henkilökunta.

MAPA® –TOIMINTAMALLI

Tämän oppaan tarkoituksena on antaa tietoa MAPA®:sta

Sinulla on oikeus kertoa mielipiteesi MAPA®:sta antamalla palautetta.

Henkilökunnalle ajatuksesi ja tunteuksesi ovat tärkeitä!

? MAPA® JA HAASTEELLINEN KÄYTTÄYTYMINEN

Ilmaisemme itseämme niin ilmein, elein kuin sanoin. Aggressiivista tai väkivaltaista käytöstä ilmenee ollessamme peloissamme, turhautuneita, poissa tolaltamme, vihaisia tai menettäessämme itsehillintämme.

Aggressiivinen tai väkivaltainen käytös voi johtaa

- itsensä vahingoittamiseen
- muiden vahingoittamiseen
- aineellisiin vahinkoihin

MAPA®-toimintamalli tarjoaa keinoja aggressiivisen tai haasteellisen käyttäytymisen hallintaan ja ennakointiin.

X MAPA®:N TARKOITUS EI OLE

Käyttää voimakeinoja.

Aiheuttaa kipua tai vammaa.

Toimia vallankäyttökeinona.

MAPA® ON SUUNNITELTUA TOIMINTAA

Henkilökunta ja asiakas laativat yhteistyössä henkilökohtaisen hoito- ja palvelusuunnitelman.

Suunnitelma ohjaa henkilökuntaa yksiköllisiin toimintatapoihin haasteellisen käyttäytymisen hallinnassa.

MAPA®:a KÄYTETÄÄN

Turvallisen olon luomiseen silloin, kun tarvitaan apua tai tukea.

Tilanteissa, joissa ihmiset ovat vaarassa loukkaantua hallitsemattoman käyttäytymisen seurauksena.

Vaikeissakin tilanteissa arvokas ja kunnioittava kohtelu on tärkeää!

MAPA®:n TAVOITE

Henkilökunnan kouluttautuminen ja lakien mukaan toimiminen turvaa kaikkien osapuolten oikeuksien toteutumisen.

MAPA® -koulutettu henkilökunta hallitsee otteet, jotka

- sallivat turvallisen liikkumisen
- ovat mahdollisimman lyhytkestoisia
- eivät vahingoita

TILANTEEN JÄLKISELVITTELY

Osapuolet keskustelevat

- syistä, jotka johtivat MAPA®:n käyttöön.
- mistä oli apua, mistä ei
- keinoista ehkäistä MAPA®:n käyttöön johtavat tilanteet tulevaisuudessa

Yksilölliseen hoitosuunnitelmaan kirjataan

- mitä on tapahtunut
- miksi on tapahtunut
- miten tilanne ehkäistään jatkossa

LISÄTIETOJA SAAT

Henkilökunnalta

Suomen
mapa®keskus

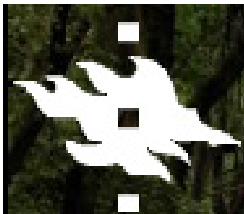
www.suomenmapakeskus.fi

www.crisisprevention.com

© 2020 CPI. All rights reserved.

00000000-0000-0000-0000-000000000000

Ekstremismiin radikalisoituminen – moniammatillinen toiminta huolilanteissa

Koulu merkityksellisenä kasvuyhteisönä-koulutus, 4.5.2023

Katja Vallinkoski
väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto
katja.vallinkoski@helsinki.fi [@KVallinkoski](https://twitter.com/KVallinkoski)

Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisy Suomessa

- Preventing Violent Extremism (PVE) ja Countering Violent extremism (CVE)
 - verrattain uusi politiikkatoimi
 - kehittynyt Euroopassa vuodesta 2005 lähtien
 - ennaltaehkäisytyötä tehty Suomessa tavoitteellisesti vuodesta 2012 lähtien
- Toimintaa ohjaa Sisäministeriö, ja [Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2019–2023](#)
- Suomessa valittu "whole of society approach". Mukana mm.
 - opetustoimi (PVE-E Preventing Violent Extremism through Education)
 - nuorisotoimi
 - sosiaali- ja terveystoimi
 - poliisi
 - vastaanottojärjestelmä
 - uskonnolliset yhteisöt
 - rikosseuraamuslaitos
 - järjestöt

2019-2023

Kansallinen
väkivaltaisen
radikalisoitumisen
ja ekstremismin
ennaltaehkäisyn
toimenpideohjelma
2019-2023

2019-2023

Keskeisiä käsitteitä:

- (ekstremismiin) radikalisoituminen
 - ≠ radikaalit näkemykset, aktivismi, radikalismi
 - on prosessi, jonka myötä yksilöt päätyvät käyttämään väkivaltaa tai uhkaamaan sillä, kannustamaan siihen tai oikeuttamaan se aatemaailmalla perustellen. (Sisäministeriö, 2016)
- ekstremismi
 - väkivaltainen ekstremismi = ekstremismin behavioraalinen muoto
 - jolla tarkoitetaan sitä, että väkivaltaa käytetään aatemaailmalla perustellen (Sisäministeriö, 2016)
 - ekstremistinen orientaatio¹ = ekstremismin kognitiivinen muoto

¹ engl. Extremist mindset (ks. Cassam, 2021; Benjamin, Gearon, Kuusisto & Koirikivi, 2021)

Ideologioita:

ekstremistinen ideologia voi liittyä muun muassa:

- ulkoparlamentaariseen äärioikeistolaisuuteen
- uskonnolla perusteltuun ideologiaan, kuten salafijihadismiin
- koulumurhien-alakulttuuriin
- ulkoparlamentaariseen äärivasemmistolaisuuteen
- INCEL (Involuntary Celibacy) alakulttuuriin
- muihin yhden asian liikkeisiin (mm. anti-government)

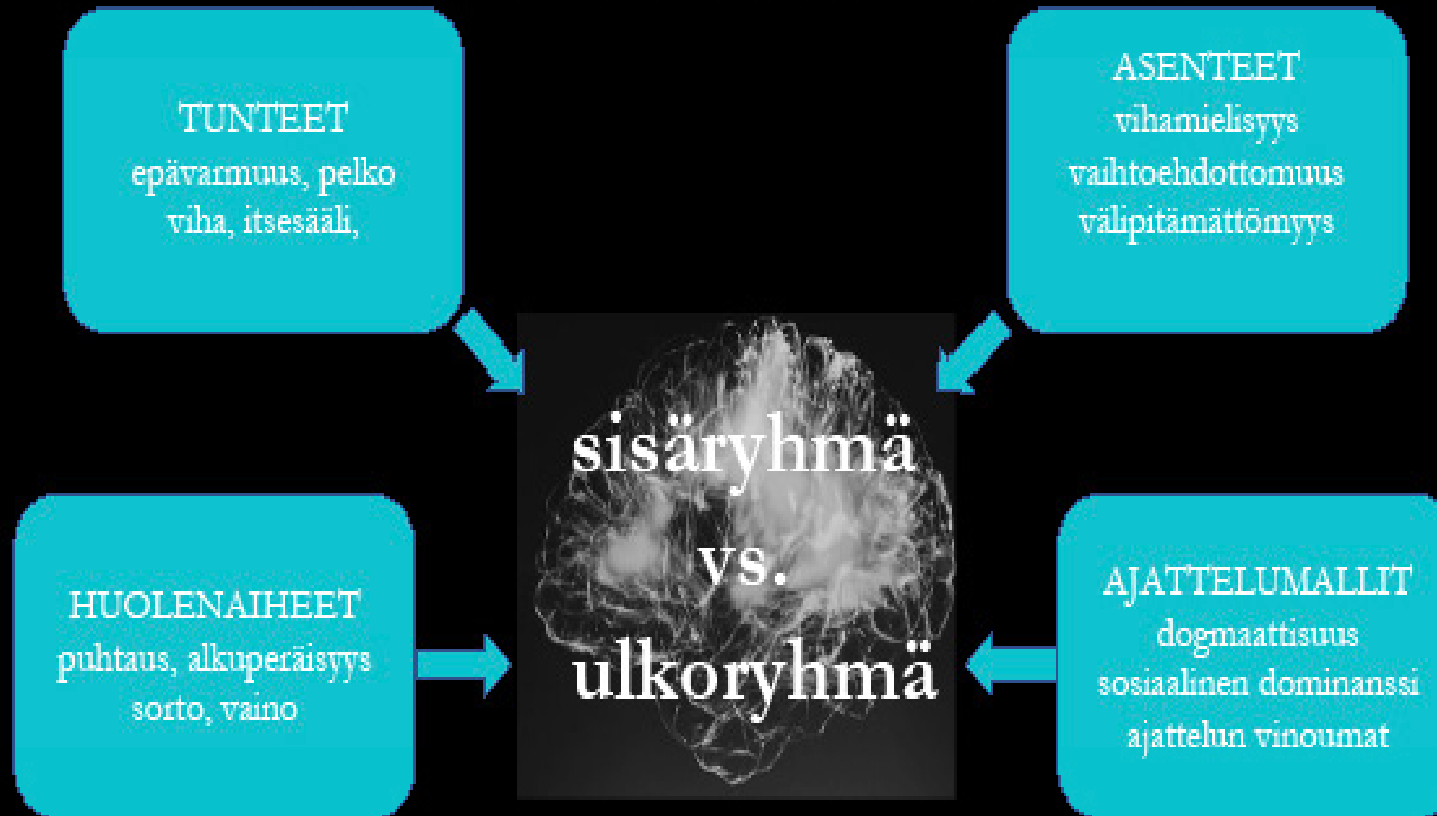
Ideologioiden eroavaisuudet liittyvät mm.

- 1) viholliskuviin (sisä- ja ulkoryhmän muodostuminen)
- 2) näkemyksiin epäkohdista (engl. grievances)
- 3) tavoitteisiin (miltä ihannemaailma näyttää)

Ekstremistinen orientaatio

Benjamin et al. 2021. mukaillen "The Extremist Mindset" -typologiaa (Cassam 2021)

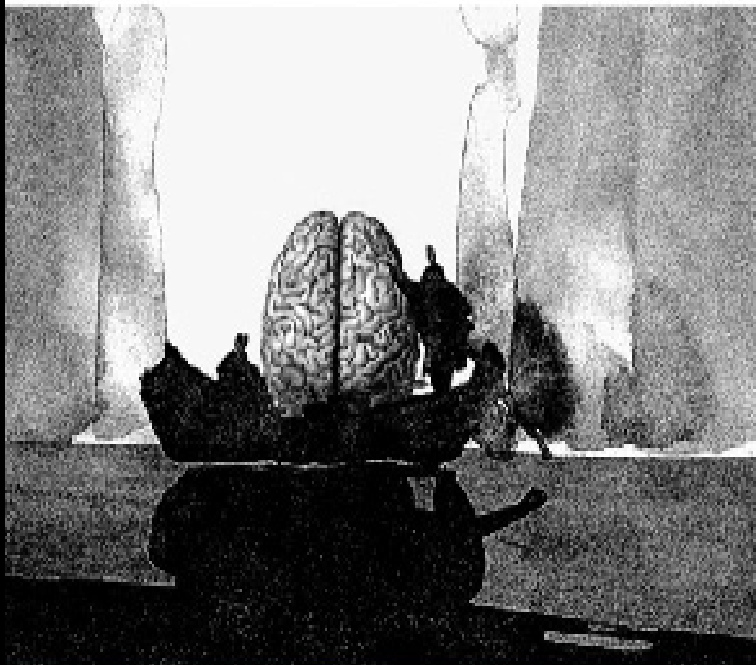
- Cassam, Q. 2021. *Extremism: A philosophical analysis*. Routledge
- Benjamin, Koirikivi, Salonen, Gezon, Kuusisto. 2023. Safeguarding social justice and equality. Exploring Finnish ponths' "Intergroup Mindsets". *Education, Citizenship and Social Justice*.
- Benjamin, Koirikivi, Gezon, Kuusisto 2021. Threshold of Adversity. Resilience and the Prevention of Extremism Through Education. *Nordic Studies in Education*.

HUOLENA RADIKALISOITUMINEN?

Opas nuorten kanssa työskenteleville

Saija Benjamin & Katja Vallinkoski

FOKUS ry

Opas tarjoaa
keskustelu- ja
toimintamallin,
jonka avulla voit
kohdata huolta
aiheuttavan nuoren
kunnioittavasti sekä
arvioida tuen tarvetta

<https://dialogikasvatus.fi/wp-content/uploads/2021/05/huolena-radikalisoituminen-opas1.pdf>

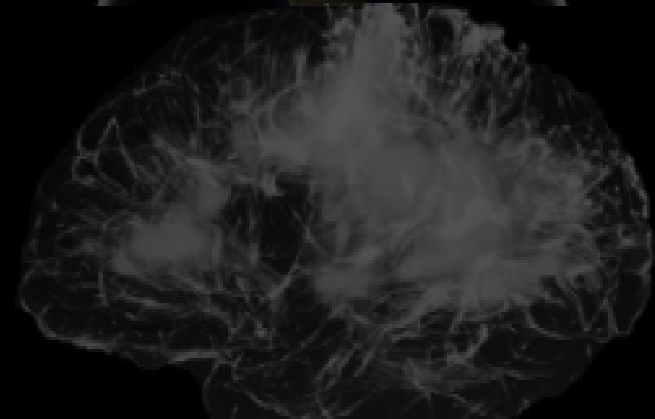
Huoli ekstremismiin
radikalisoitumisesta voi
syntyä kasaantuvista
havainnoista liittyen

KÄYTTÄYTYMISEEN JA OLEMUKSEEN

MIELENMAISEMAAN JA
ASENTEISIIN

RETORIikkaAN

Lue lisää oppaan luvusta 4

Rakentavan keskustelun 5K

—omaksu tutkiva mieli—

KIINNOSTU

Osoita olevasi läsnä ja aidon
kiinnostunut nuoren kuulumisista ja
ajatuksista.

KYSY

Kysy avoimia kysymyksiä
(mitä, miten, millainen).

Kurota sanojen taakse: kysy
kokemuksista ja tunteista

KUUNTELE

Älä oletta, vaan rauhoitu
kuuntelemaan nuoren kokemusta ja
ole läsnä.

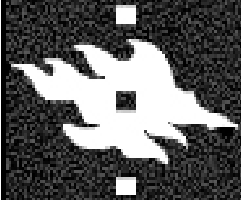
KUNNIOITA

Näe nuori arvokkaana ihmisenä
leimojen, tyylin tai uhman takana.

KANNUSTA

Kannusta nuorta kertomaan
ajatuksistaan. Älä provosoidu vaan
osoita myötätuntoa vaikeita tunteita
ja kokemuksia kohtaan.

Muokattu Avola ja Pentikäinen, 2019

Oppaan rakenne

1. Johdanto
2. Nuoret ja radikalisoituminen
3. Radikalisoituminen, ekstremismi ja yhteiskunnan eri sektorit: kuka tekee ja mitä?
4. Huolen herääminen
5. Rakentavan keskustelun viitekehys
6. Keskustelurunko ja kysymykset
7. Oireilun syyt, keskustelun päättäminen ja jatkotoimenpiteet
8. Lait, oikeudet ja ilmoitusvelvollisuudet
9. Tukitahot

Kuva: Adam Korpak

Hyviä aloituskysymyksiä

lue lisää oppaan sivuilta 31–32

- ? Mitä kuuluu?
- ? Miten menee tällä hetkellä?
- ? Mitä olet tehnyt viime aikoina vapaa-ajallasi?
- ? Mitä arkeesi kuuluu? (koulu, vapaa-aika, sosiaaliset suhteet)
(oppaan liitemateriaalina tukea keskusteluun)
- ? Olen huomannut, että olet nykyisin
hiljaisempi/vetäytyneempi / poissaolevampi / vihaisempi
kuin ennen. Mitä sinun elämäsi kuuluu tällä hetkellä?
- ? Haluaisin kuulla ajatuksistasi enemmän, jotta ymmärtäisin
tilannettasi paremmin.
- ? Saitko apua tai tukea silloin, kun vaikea asia tapahtui?
Tarvitsisitko nyt apua tai tukea?
- ? Sinulla ei ehkä aikaisemmin ollut ketään, jolle tästä puhua,
mutta olen nyt tässä. Haluaisitko puhua tästä asiasta?

KYSYMYKSIÄ,
JOILLA
KARTOITTA
HUOLENAIHEITA
(sisä- ja
ulkoryhmäjaottelu)

Lue lisää oppaan sivuilta 34–35

- ? Mikä tässä yhteiskunnassa on sinun mielestäsi vikana?
Kenen syy se mielestäsi on?
- ? Olen huomannut, että asiaan X liittyvät teemat käy sun tunteisiin. Haluaisitko avata näitä näkemyksiäsi vähän lisää?
- ? Mistä mielestäsi johtuu että tilanne on tällainen?
- ? Miten tilanne vaikuttaa elämääsi?
- ? Keneen muihin se on vaikuttanut ja millä tavalla?
- ? Mikä tekee tästä aiheesta sinulle erityisen tärkeän?
- ? Minkä pitäisi muuttua, jotta olisit tyytyväisempi?

KYSYMYKSIÄ, JOILLA KARTOITTA TUNTEITA

Lue lisää oppaan sivuilta 35–36

- ? Huomaan, että olet todella vihainen. Mitkä asiat ovat saaneet sinut vihaiseksi?
- ? Miten asioiden pitäisi olla, jotta olisit tyytyväisempi?
- ? Mitä hyötyä tai haittaa sinulle voi seurata siitä, että näet asian X kovin mustavalkoisena?
- ? Kerroit, että keskustelet netissä sivulla X näistä teemoista muiden kanssa. Miltä sinusta tuntuu kuulua tähän yhteisöön?
- ? **Symbolien kantamisesta**
 - ? Mitä tuo symboli merkitsee sinulle?
 - ? Miltä sinusta tuntuu kantaa/esitellä tuota symbolia?
 - ? Mitä haluat sen kantamisella viestiä?
 - ? Kenen haluaisit huomaavan symbolin?

KYSYMYKSIÄ, JOILLA KARTOITTA ASENTEITA JA

Lue lisää oppaan sivulta 36

? Mikä/kuka on vaikuttanut eniten näkemyksiisi tästä asiasta?

? Miten todennäköistä mielestäsi on, että pelkosi aiheesta X todella toteutuu?

? Miten muut, esimerkiksi kaverisi tai vanhempasi suhtautuvat näihin ajatuksiisi?

? Uskotko, että tämä on sinulle tärkeää vielä vuoden kuluttua?

? Mitä tapahtuisi, jos et enää uskoisikaan tähän/ajattelisikaan näin?

? Mikä voisi olla toinen mahdollinen näkökulma tähän asiaan?

KYSYMYKSIÄ,
JOILLA
KARTOITTA
TOIMIJUUTTA JA
SUUNNITELMIA

Lue lisää oppaan sivuilta 35

- ? Mitä olet ajatellut tehdä tälle asialle?
- ? Minkälainen on oma roolisi näissä kuvioissa?
- ? Minkälaisia odotuksia koet tällä yhteisöllä/porukalla olevan sinun suhteesi?
- ? Minkälaisia yhteisesti jaettuja arvoja tai tavoitteita teillä on? Ovatko ne mielestäsi merkittäviä?
- ? Koetko, että yhteisössä/porukassa voi olla eri mieltä asioista, jos siltä tuntuu?

▪ TEE ILMOITUS POLIISILLE VÄLITTÖMÄSTI, JOS

- on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi

TEE ILMOITUS LASTENSUOJELUVIRANOMAISILLE, JOS

- saat tietää lapsen/nuoren kehitystä vaarantavista olosuhteista tai
- lapsen/nuoren oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä

Lue lisää oppaan luvusta 8

Keskustelun päättäminen

Ks. oppaan s. 40

? "Minulle tuli mieleen yksi ehdotus, sopiiko, että kerron sen?"

? "Mitä sinä tarvitsisit juuri nyt?"

? "Miten toivoisit asioiden järjestyvän?"

? "Voisi olla hyvä, jos pystyisit pohtimaan näitä asioita myös toisen luottamuksellisen aikuisen kanssa"

? "Haluaisitko jatkaa tätä keskustelua..."

KESKUSTELUN PÄÄTTEEKSI

- Keskustelu riittävä interventio
- Muu hyvinvointiin liittyvä huolenaihe
- Nuori kieltäytyy keskustelemasta
- Radikalisoituminen /
ekstremistinen orientaatio

Lue lisää oppaan luvuista 7-9

Tilanteen
edellyttämät
mahdolliset
jatkotoimenpiteet

Tukitahoja muihin
huoltilanteisiin oppaan
luvussa 9

- OPISKELUHUOLTO
- LASTENSUOJELU
- PSYKOSOSIAALINEN TUKI
- JÄRJESTÖT
- [POLIISI / ANKKURI-TIIMIT](#)
- [AGGREDI-TOIMINTA](#)
- [HDL:N EXIT TYÖ](#)

Maksuton verkkokoulutus 'Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisy opetustoimessa'

- Omassa tahdissa läpikäytävä kurssikokonaisuus
- Kurssialustalla viisi videota (kokonaiskesto n. 80 min), pohdintatehtäviä sekä lisämateriaalia tutustuttavaksi seuraavista pääteemoista:
 1. Opetusoimen rooli ennaltaehkäisyssä
 2. Itse reflektio ja tiedon lisääminen
 3. Laaja-alainen ennaltaehkäisy ja resilienssin vahvistaminen
 4. Radikalisoitumiseen ja ekstremismiin liittyvien teemojen käsittely oppijoiden kanssa
 5. Huoltilanteissa toimiminen
- Lisätietoja ja ilmoittautuminen:
<https://hyplus.helsinki.fi/koulutus/vakivaltaisen-radikalisoitumisen-ja-ekstremismin-ennaltaehkaisy-opetustoimessa/>
- Koulutuksen sisällön ovat tuottaneet Helsingin yliopiston tutkijat: Saija Benjamin, Katja Vallinkoski, Daniel Sallamaa, Leena Malkki ja Pia Koirikivi
- Yhteistyössä:

Kuvat ja videoiden toteutus: Smile Audiovisual

KIITOS!

katja.vallinkoski@helsinki.fi

Koettelevat kasvatustilanteet KoMeKa 4.5.2023

Tutkijatohtori Piia Ruutu

piia.ruutu@helsinki.fi

p. 0503387009

Virittäytyminen

Pohdittavaksi pienessä ryhmässä:

- Millaiset tilanteet koet erityisen koettelevina työssäsi? Miksi?
- Mitkä ovat juuri sinun vahvuutesi haastavissa tilanteissa?
- Mihin toivoisit tukea?

Piia Ruutu 2023

Koettelevia tilanteita koulussa aiheuttaa esimerkiksi

- kiire, pakkotahtisuus, muutokset ja yllättävät tilanteet
- epäselvät ohjeistukset, normien toteuttamisen haasteet, valitusprosessit
- henkilöstön ja lasten/nuorten uupuminen
- haastattavaksi koetut ihmissuhteet sekä tulehtunut yhteistyö työpaikan sisällä, kotien kanssa ja/tai verkostoissa
- haastavaksi koettu käyttäytyminen, uhkaavat tilanteet, riskikäyttäytyminen, pitkittyneet konfliktit, kiusaaminen, häirintä ja kouluväkivalta
- kielteinen ja polarisoitunut keskustelu koulutukseen/varhaiskasvatukseen liittyen
- hankalat työolosuhteet: esimerkiksi tilaratkaisut ja isot ryhmät, henkilökunnan vaihtuvuus/vaje
- pitkittynyt huoli lapsesta/nuoresta ja avun hakeminen: kokemus että jää yksin
- Itsetuhoisuus, vakava ja jatkuva väkivaltaisuus
- poikkeuksellinen oirehdinta, saippuapalat, ikuiset oikeustaistelijat, totaalkieltäytyjät
- Covid-19-pandemia ja sen vaikutukset
- kriisit ja onnettomuudet

Listaus perustuu minun viime vuosien havaintoihini kouluttajana ja työnohjaajana.

Piia Ruutu 2023

Esimerkki 1: tulehtunut yhteistyö

- Kontaktin lisääminen tai vaihtoehtoisesti sen rajaaminen > live-kontaktin merkitys vs. digitaalinen maailma
- Tietoinen myönteisyyden/neutraalisuuden lisääminen
- Ollaan tietoisia omasta viestinnästä: sanat, äänensävy ja sanaton viestintä
- Rakentava ja myötäelävä vuorovaikutus (Marshall B Rosenberg/NVC)
- Ajallinen (ei syylistävä) sekä systeeminen tarkastelu > riittävä jäsenmys!
- Etsitään aidosti vaihtoehtoja, ei valmista agenda, siedetään epävarmuutta
- Työstetään aktiivisesti mahdollisuuksia
- Selkeät sopimukset ja tavoitteet etenemiselle > eteneminen riittävän pienin askelin
- Pyrkimys dialogiin pitkien monologiien sijaan
- Neuvojen/mestaroinnin välttäminen (varsinkin jos neuvoja ei pyydetä...)
- Otetaan vastuuta ja myönnetään mahdolliset virheet
- Vaatimusten sijaan pyyntöjen ja kysymysten esittäminen
- Valitusprosessit

Milloin tarvitaan tilanteen ulkopuolista henkilöä tueksi? Olisiko esimerkiksi sovittelusta apua?

Piia Ruutu 2023

Esimerkki 2: lapsen/nuoren riskikäyttäytyminen

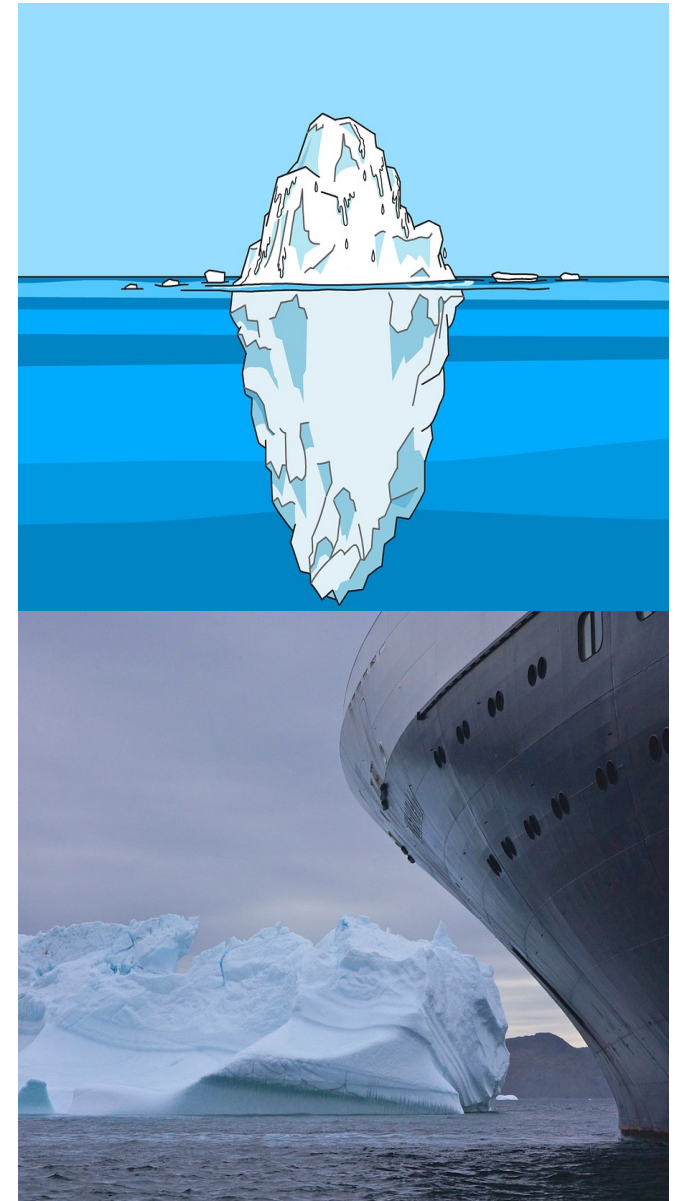
- Riskikäyttäytymisen tunnistaminen: vaatii kasvattajalta välitöntä toimimista, esimerkiksi uhkaaminen, kiusaaminen ja sosiaalinen eristäminen, karkaaminen, holtittomuus, päihtymys, toisten tai itsensä fyysinen satuttaminen, vaaran aiheuttaminen jne.
- Tilanteet aiheuttavat voimakasta kuormittumista kaikissa osapuolissa.
- Riskikäyttäytymisen hallintaan saattaa liittyä joskus rajoittamista ja pakon käyttöä. Rajoittamiseen liittyvät näkökulmat esimerkkinä Mapa-toimintamalli.
- Ajankohtainen keskustelu siitä, kun lapsen/nuoren suojaamisessa on epäonnistuttu: perusteeton/mielivaltainen rajoittaminen – heitteille jättäminen.
- Henkilöstön epävarmuus riskikäyttäytymisen hallintaan liittyen > ajantasaisen tiedon hankkiminen ja tietojen päivittäinen. Kehitys on nopeaa.
- Valitusprosessit

Milloin tarvitaan koulun ulkopuolista tukea ja/tai viranomaisyhteistyötä?

Piia Ruutu 2023

Muutama lähestymistapa riskikäyttäytymisen tarkasteluun

- Tarpeiden toteutuminen
- Traumatietoisuus
- Koettuun stressiin ja kuormitukseen liittyvät näkökulmat
- Jäävuorimalli
- Kehitykselliset näkökulmat
- Ympäristömalli
- Kommunikaatiomalli
- Maalaisjärkisyys
- Ennakointi ja tilanteiden ehkäisy
- Ross W. Greene: *"Lapset toimivat oikein jos osaavat"*.

Piia Ruutu 2023

Pakon käyttöön liittyvät suurimmat huolet (lapset ja nuoret)

- Organisaatioissa puuttuu systemaattiset toimintatavat uhkaavaksi koettuihin tilanteisiin ja riskikäyttäytymisen hallintaan.
- Työntekijät eivät ole saaneet koulutusta **ennaltaehkäisyyn**, pakon käyttöön ja rajoittamiseen liittyen.
- Huoltajia/vanhempia ei informoida tapahtuneesta tai käytetyistä keinoista.
- Jälkipurkukäytänteet rajoittamisen jälkeen vaihtelevat, eivät toteudu systemaattisesti.
- Rajoittamista/käytettyjä pakkotoimia ei kirjata/dokumentoida.
- Puuttuu menetelmiä ja käytäntöjä, joiden avulla arvioidaan haastavia tilanteita tulevien suunnitelmien ja interventioiden pohjana, esim. **tuki- ja turvallisuussuunnitelmat**.
- Myönteisen käyttäytymisen tukemisen suunnitelmia tai tuki- ja turvallisuussuunnitelmia ei käytetä systemaattisesti lapsen tukena ja organisaatiolta puuttuu selkeä suunnitelma pakon käytön vähentämiseen.
- Vielä on liian vähän tutkimusta aiheesta.

Piia Ruutu 2023

Pakon käyttö ja fyysinen rajoittaminen- lapsen ja vanhemman näkökulma

- Kokemuksissa vaihtelua
- Pakon käytön hyväksyminen vain viimeisenä vaihtoehtona ja lapsen suojaamiseksi
- Ilmiön ”normaalistuminen” on erityisen huolettava havainto
- Aikuisen rauhallisuuden ja ammatillisuuden merkitys tilanteessa
- Jälkipurun ja selvittelyn merkitys
- Sensitiivinen rajojen asettaminen

Piia: Mitä sä ajattelit siitä, kun aikuiset ottaa kiinni?

V: Noo-oo, se tuli ihan tutuks. Emmä enää oikeen sanonu siihen mitään siin vaiheessa. Ei se kauheesti mun maailmaa mullistanut.

Piia: Et ei vaikuttanut?

V: Se oli tullu jo sellaseks normaaliks. Ei vaikuttanu enää muhun mitenkään.

Piia: Vaikuttiko se alkuun?

V: Ei, koska se on tapahtunu niinku päiväkodist asti. Emmä muista vaikuttiko se enää. Ei se vaikuta yhtään. Se oli vaan sellast normaali. Nii.

Se on vähän että äärimmäisessä, jos ei mikään muu auta. Ite mä aina kotona, jos vaan pystyn, niin silleen avokämmenin, niin kuin yritin näin (näyttää ilmassa kuinka käsillä torjuu ja ohjaa pehmeästi pois päin itsestään lapsen kuvitteellisia lyöntejä). Ettei ota kiinni, että vaan puhua ja avonaisin käsin pitää ”ulokkeet” kohdillaan. Joo. Monesti se ei ainakaan rauhota, se kiinnipito. Mutta jos se on ihan silleen että vaikka käsi ranteen ympärillä pidetään kiinni tai tietenkin jos on tulossa nyrkkiä naamaan niin eihän siinä muu auta, mutta ite suosin kyllä tätä (näyttää kuinka pitää kämmenet avoinna)

Lähde: Ruutu, 2019 <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305843/Psykiatr.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Piia Ruutu 2023

KUORMITUKSEEN LIITTYVÄT NÄKÖKULMAT

- Koettelevien kasvatustilanteiden taustalla lapsen (myös aikuisen) kokema kuormittuneisuus
- Stressireaktioiden vaikutukset kehossa ja mielessä
- Pitkäkestoisen kuormituksen vaikutukset lapsen hyvinvointiin ja oppimiseen (myös aikuisiin ja yhteisöihin)
- Keinoja vähentää lapsen kuormitusta on esimerkiksi päivän rytmitys ja tauotus, leikillisyyden/pelillisyyden ja toiminnallisuuden lisääminen, mahdollisuus lepoon ja ulkoiluun sekä mahdollisuus kehittää omia rutiineja ja hyödyntää omia vahvuuksia/erityisiä kiinnostuksen kohteita.
- Päivän lopulla käsitellään keinoja henkilöstön kokeman kuormituksen vähentämiseksi.

Lukusuositus: Erityisvoimia blogi

Lapseni saatto ihan tuijottaa seinää joskus ja vähän niinku aikuiset, kun ne on väsyneenä töiden jälkeen...

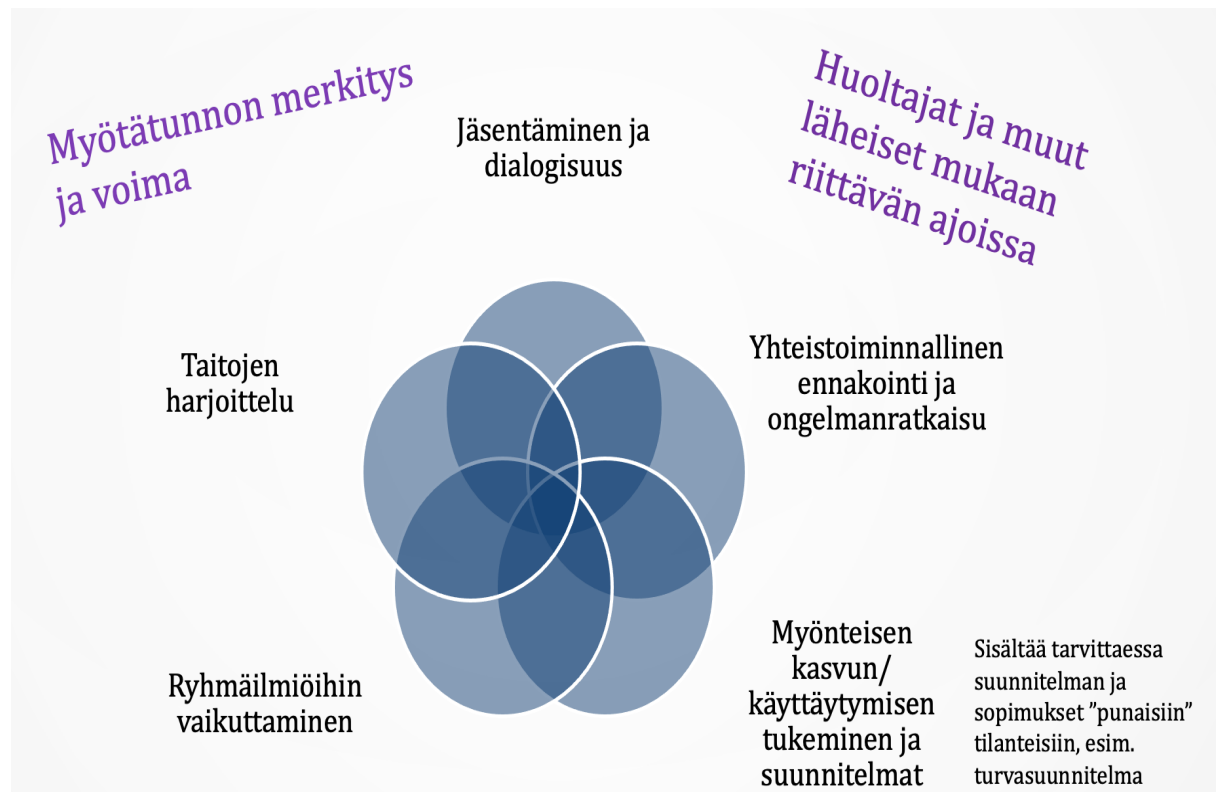
Se oli semmoinen, ihan kirjaimellisesti kippura. Että kun se koulusta tuli kotia, meni saman tien sänkyyn peiton alle ja oli siellä jonkun aikaa, eikä puhunut oikeen mitään. Se oli silleen kippurassa, niin fyysisesti kun päässäkin.

Lähde: Ruutu, 2019

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305843/Psykiatr.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Piia Ruutu 2023

Piian “kulmakivet” koetteleviin tilanteisiin lapsen/nuoren kanssa

Piia Ruutu 2023

<https://www.valteri.fi/tuote/resetti-perheluokista-tukea-kasvatustilanteisiin-kotona-koulussa-ja-varhaiskasvatuksessa-resetti-toiminta-2017-2020/>

KOETTELEVIENTILANTEIDEN PURKAMISEN MERKITYS

- Keitä jälkiselvittelyyn osallistuu? Myös niiden huomioiminen, jotka eivät olleet tilanteessa, mutta altistuivat sille.
- Tilanteen läpikäyminen: erotetaan faktat, ajatukset ja tunteet
- Kannustus sekä turvallisuuden ja luottamuksen palauttaminen
- Toiminnan tarkastelu etäämmältä ja tilanteesta oppiminen: vahvuuksien ja kehittämistarpeiden tunnistaminen
- Arvioidaan tilannetta tulevien suunnitelmien ja interventioiden taustaksi
- Organisaatioiden linjaukset ja käytännöt jälkipurkuun ja dokumentointiin sekä tiedottamiseen liittyen

Tarvitaanko purkamiseen koulun ulkopuolista apua: tilanteen ulkopuolista henkilöä, työnohjausta tai konsultointia

Piia Ruutu 2023

Case-työskentelyä

Keskustelua pienissä
ryhmissä: systeminen
näkökulma omassa työssä

Piia Ruutu 2023

EMPATIAN JA MYÖTÄTUNNON MERKITYS KOETTELEVISSA TILANTEISSA

- Empatian ja myötätunnon osoittaminen kannattaa koettelevissa tilanteissa > usein muuttaa tilanteen ”käsikirjoituksen”
- Empatian osoittaminen eleillä ja sanoilla > ”oikeiden sanojen” löytäminen
- Pieniä tekoja: mehulasi, kupillinen teetä, nenäliinan ojentaminen, kannustus, kosketus (jos on lupa ja on luontevaa) jne.

Olenko luomassa ja ylläpitämässä lasta suojelevaa liittoumaa?

Piia Ruutu 2023

“Vähän
enemmän”-
asenne

Kuva Pixabay

Tota just, että auttaa ja kuuntelee ja sit, jos on joku ongelma ni tukee ja tekee semmosii pienii asioit tai eleitä mitkä näyttää, et se välittää eikä pelkäästään vaan just tee työtään.

Ihan paras mitä mun kohal käytettiin, oli se, sellanen tosi iso kuppi mehuu, se oli sairaan hyvä, kun oli rauhottunut, nii sit sai mehuu. Sekin teki vähän tai aika paljonkin iloisemmaksi.

Lähde: Ruutu, 2019 <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305843/Psykiatr.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Piia Ruutu 2023

Kirjallisuutta

- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development. Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Engeström, Y. 2015. *Learning by expanding: An activity-theoretical approach to developmental research*. 2nd edition. New York: Cambridge University Press.
- Engeström, Y., Rantavuori, P., Ruutu, P. & Tapola-Haapala, M. (2022). The hybridisation of adolescents' worlds as a source of developmental tensions: a study of discursive manifestations of contradictions. *Educational Review*.
- Phelan, P., Davidson, A. L., & Cao, H. T. 1991. Students' multiple worlds: Negotiating the boundaries of family, peer, and school cultures. *Anthropology & Education Quarterly*, 22(3), 224-250.
- Ruutu, P. (2019). *Psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa hoidettujen lasten ja nuorten koulunkäynnin tukeminen perusopetuksessa ja sairaalaopetuksen koetut vaikutukset*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Piia Ruutu 2023

Koulu merkityksellisenä kasvuyhteisönä HY+

Julia Saarholm

&

Heikki Turkka

EDUSIGNAALI

Lasten ja nuorten rikokset ja konfliktit

Julia Saarholm

&

Heikki Turkka

 EDUSIGNAALI

Lasten ja nuorten ikäkausi tasoinen kehitys ja aivotutkimus

**MURROSikäISEN AIVOT OVAT
MONELTA OSIN JO AIVAN VALMIIT!**

**AISTIT OVAT TERÄVIMILLÄÄN
LIKUNNALLISET TAI DOT ILMIÖMÄISIÄ**

**TEOREETTINEN ÄLY, MATEMAATTISET
JA KIELELLISET TAI DOT KÄRSIVÄT
AINOASTAAN KOKEMUKSEN PUUTEESTA**

AIVOSOLUT TOIMIVAT MOITTEETTOMASTI

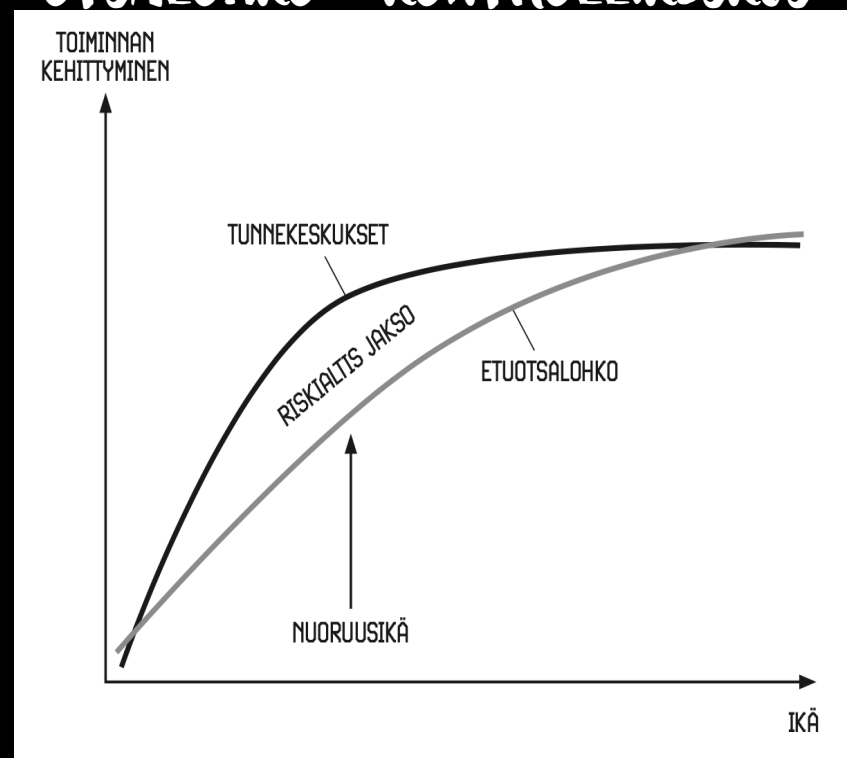
VAAN AINA ON MUTTA????

HERMANSON, E & KOSOLA, S. 2023. PS-KUSTANNUS
LASTEN JA NUORTEN RIKOKSET. TOIM. TURKKA & SAARHOLM

**MIELIHYVÄKESKUS ON
AKTIIVISIMMILLAAN!!!**

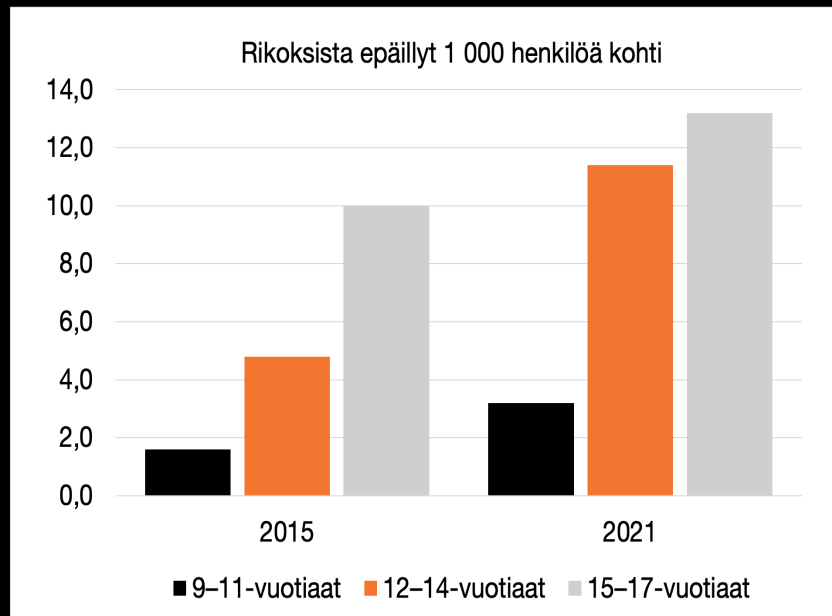
**OTSALOHKON KEHITYS TULEE
VIIMEISENÄ KEHITYKSESSÄ!!!!**

OTSALOHKO = KONTROLLIKESKUS

Tilastollinen muutos ja miten se näkyy käytännössä

YHÄ PIENEMPI JOUKKO ALAIKÄISIÄ SYLLISTYY YHÄ SUUREMPAAN OSAAN VÄKIVALLANTEOISTA

- Vuosina 2015-2021 alle 18-vuotiaiden väkivaltarikollisuus on lisääntynyt.
- Kasvu on ollut erityisen voimakasta 12-14-vuotiaiden kohdalla, 134%.
- Samaan aikaan tutkimuksissa on havaittu, että tekijöinä väkivaltarikoksissa on tänä päivänä aikaisempaa pienempi joukko nuoria.

Lähde: Keskusrikospoliisi 2022

NUORTEA

TUNNE

EL
A

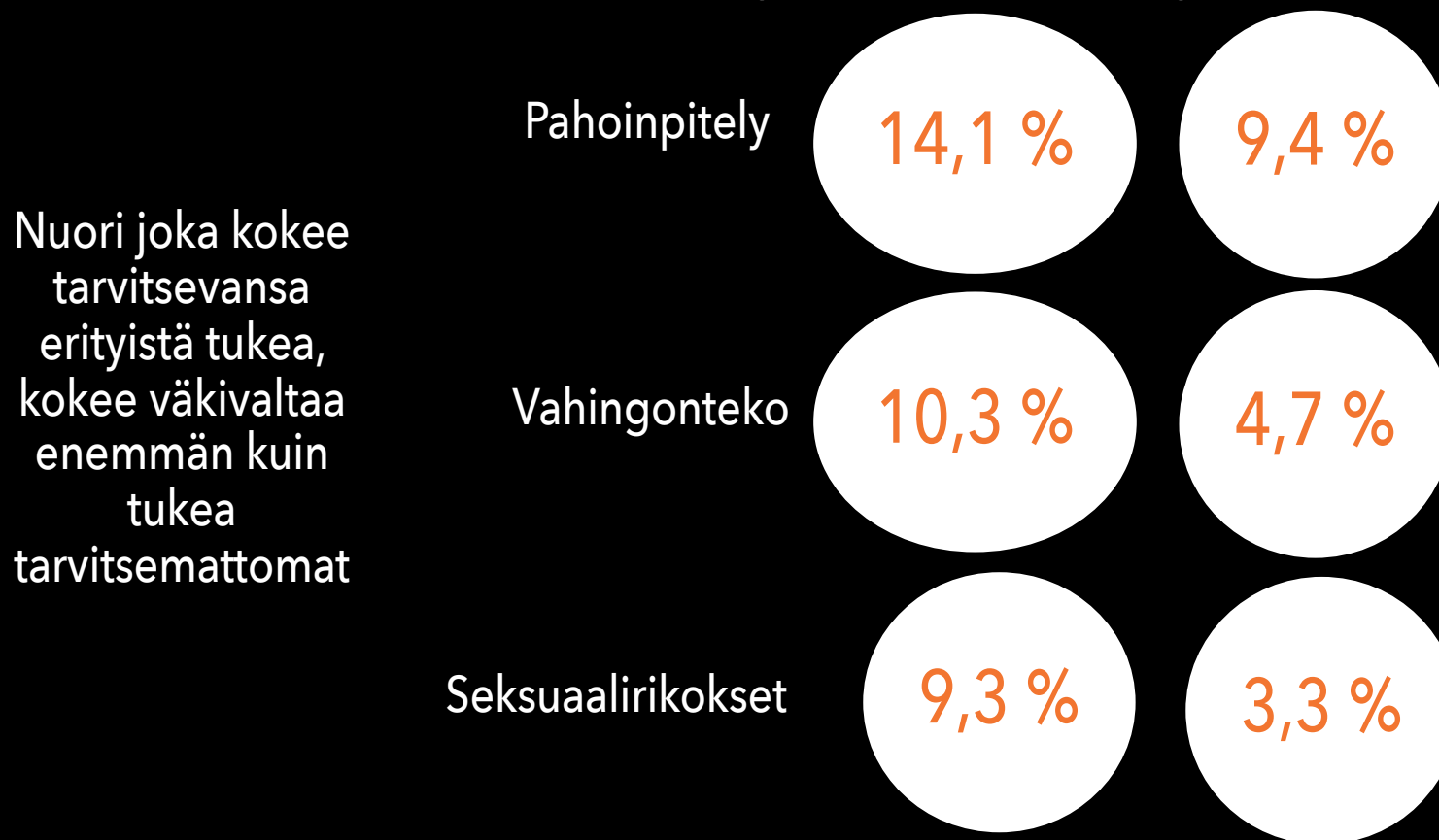
50 % nuorten tekemistä
pahoinpitelyistä on kostoja!

25 % on kostoja kaverin tai
tutun puolesta!

20 % vahingonteoista on
kostoja!

*Kriminologia - rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Kivivuori & Aaltonen & Danielsson 2018

Kaikille ei ole jaettu samoja kortteja

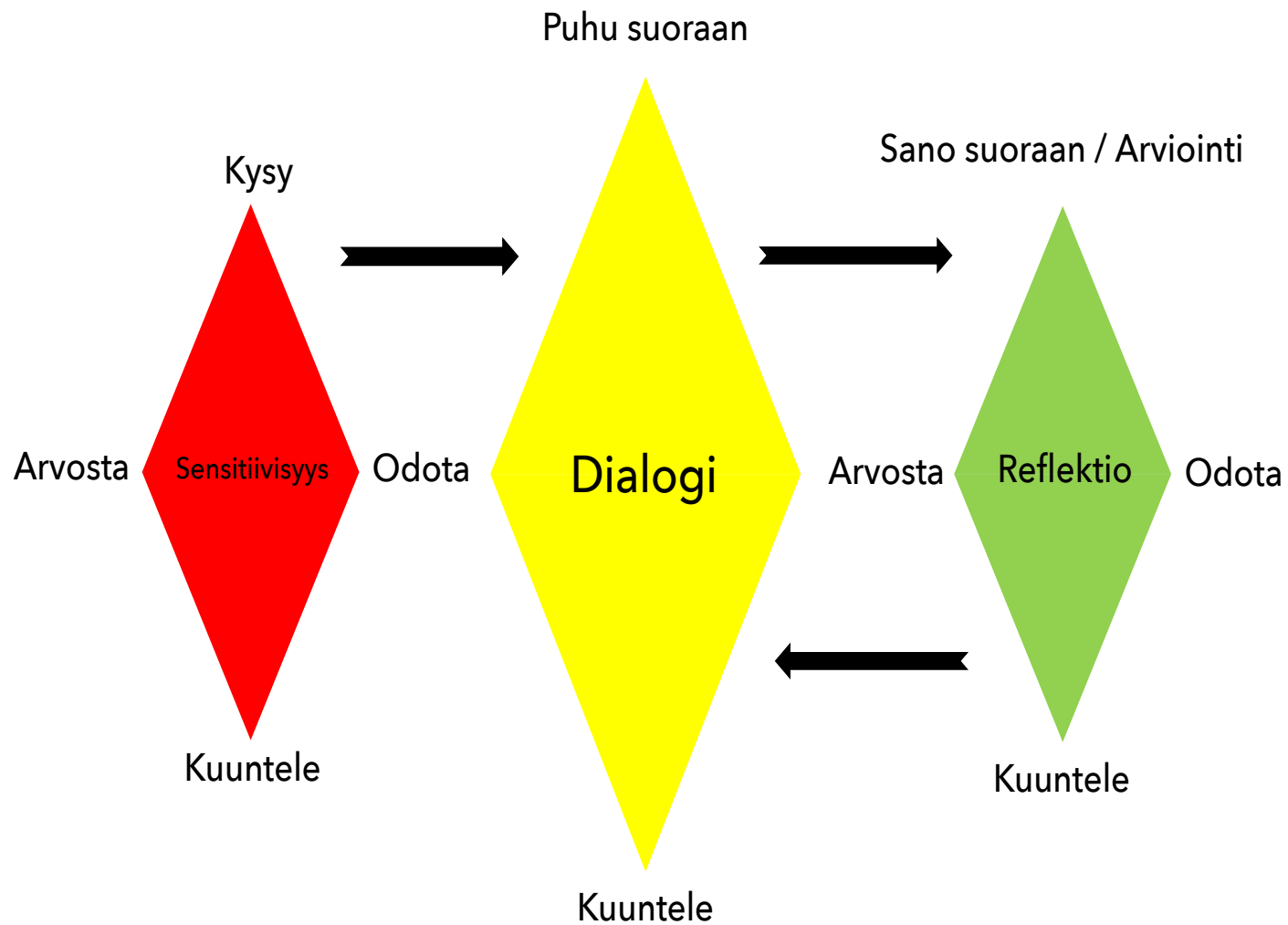
Lähde: Uhritutkimus 2022, Tampereen yliopisto. Hakala, V.

YHÄ PIENEMPI JOUKKO ALAIKÄISIÄ SYLLISTYY YHÄ SUUREMPAAN OSAAN VÄKIVALLANTEOISTA

- Erityisen tuen tarpeessa olevat nuoret ovat alttiimpia joutumaan rikoksen uhriksi
- Lapsiuhrikyselyn tulokset ovat yhteneviä aiempiin tuloksiin (edellinen tehtiin 2013)
- Kyselyyn vastasi 6825 nuorta, jotka edustavat 6. ja 9. luokkalaisia
- Virallinen raportti julkaistaan tammikuussa 2023

Lähde: Uhritutkimus 2022, Tampereen yliopisto. Mielityinen, L. Hakala, V. Hautamäki, S. & Lahtinen, H.

Dialogisuus konfliktinratkaisu haastavissa tilanteissa

Onnistuneen kohtaamisen perusta. Aika on tärkeää, ajoitus on vieläkin tärkeämpää.

© Heikki Turkka ja Julia Saarholm, Lasten ja nuorten konfliktit 2021 ja Lasten ja nuorten rikokset 2023. PS-kustannus

Väärät olettamukset

- Nuoret ovat ongelma
 - Häiriökäyttäytyminen, sanktiot, eriyttäminen...
- Perheet ovat haastavia
 - Viestintä, kyseenalainen vertaistuki
- Miksi kaikki kaadetaan koulun niskaan?
 - Ohut verkosto?
- Koulun tehtävä ei ole kasvattaa
 - Parhaimmat pärjäävät
- On uhri ja tekijä
 - Konfliktin laajuus ja alkuperä jää selvittämättä

$$1 = 0$$

“Yhden väärän olettamuksen kautta voi kaiken todistaa oikeaksi”

Bertrand Russell

Aikuisten aiheuttamat haastavat tilanteet

- Esimerkiksi tilanne koulusta / lastensuojelusta, joissa tiettyjen aikuisten kanssa tulee useammin konflikteja lasten ja nuorten kanssa.
 - Häiriökäyttäytymisen kohdalla aikuisten reflektio: Miten me voimme muuttaa omaa toimintaa?
- Turha vallankäyttö? Oikeassa olemisen tarve?
 - Kaikki tarpeeton vallankäyttö on väkivaltaa. Miten saada osallisuuden tunne vahvemaksi?

"VAIKEASTI RAKASTETTAVAT LAPSET"

HUONOJA
KOHTAAMISIA

RANGAISTUSKESKEISYYS

VALLALLA
ALISTAMISTA

LEIMAAMINEN

VÄHÄTTELY

RYHMÄN EDESSÄ
NOLAAMINEN

YLHÄÄLTÄPÄIN
TIETÄMINEN

HEIKOT
KOGNITIIVISET
TAIDOT

TRAUMAT

ONGELMAKESKEISYYS

HYLÄTYKSI TULEMISEN TUNNE

TUNTEET

EPÄOIKUDENMUKAISUUDESTA

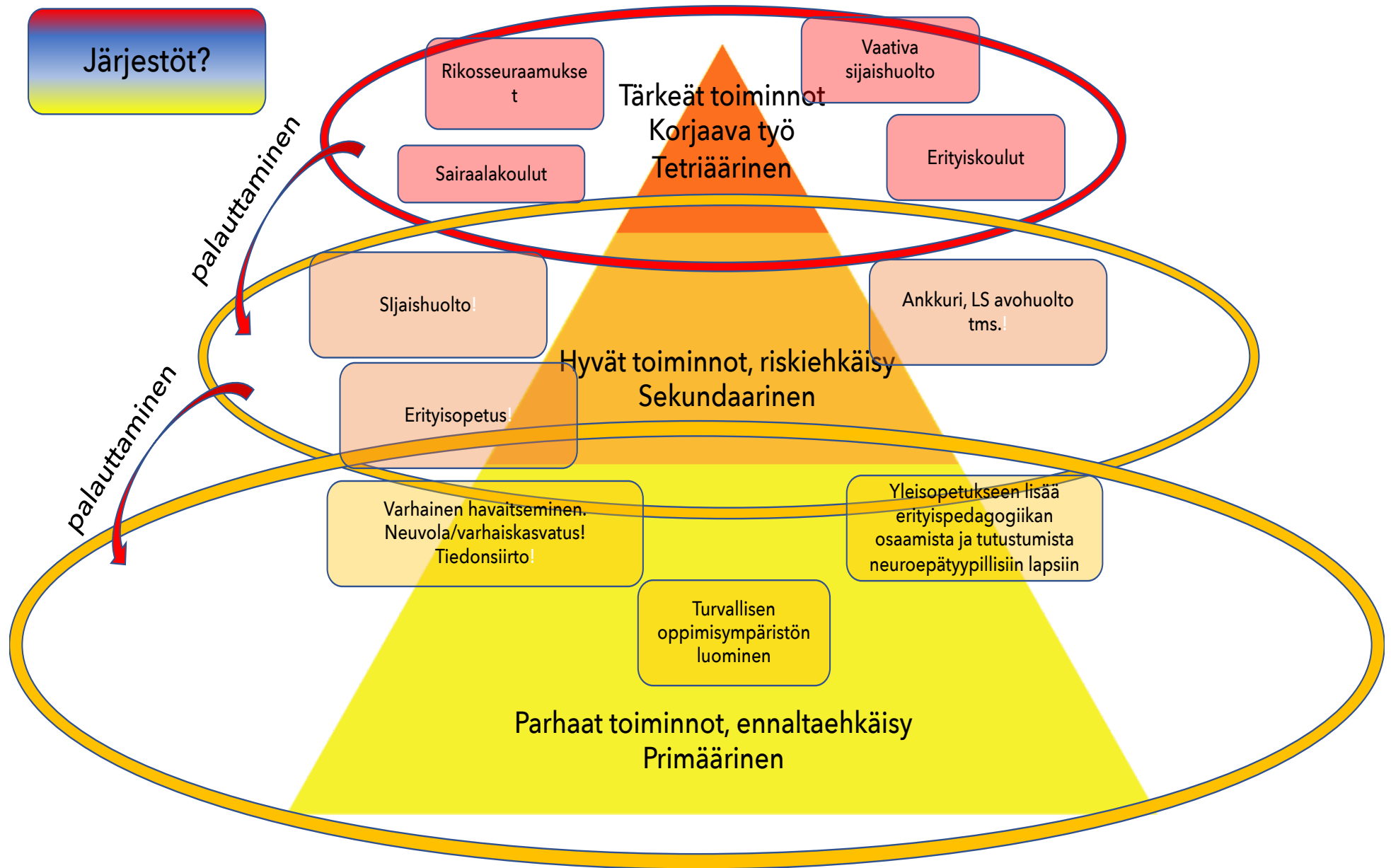
NEPSYT

31.1.2023

Turkka & Saarholm. Lasten ja nuorten rikokset. s.17. 2023

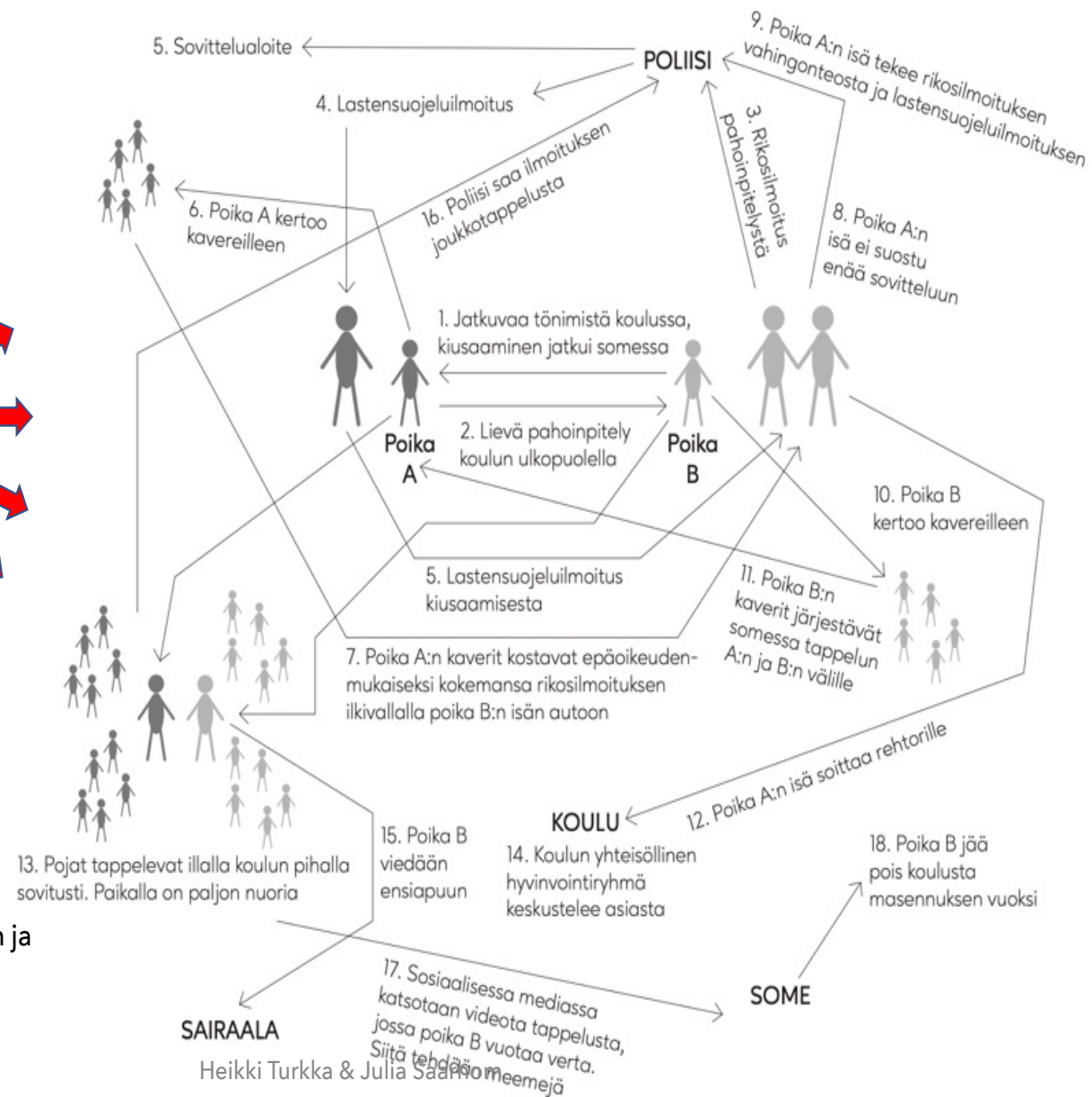
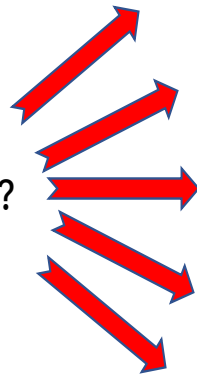
Tämä kuva, tekijä Tuntematon tekijä, käyttöoikeus: CC BY-NC-ND

Työpari ja tiimityö, Oppivan yhteisön luominen

Turkka H & Saarholm 2021

Kenelle tämä kuuluu?

Lähde: Turkka, H & Saarholm, J. Lasten ja nuorten konfliktit. s. 80. PS-kustannus 2021

31.1.2023

Kuka johtaa prosesseja?

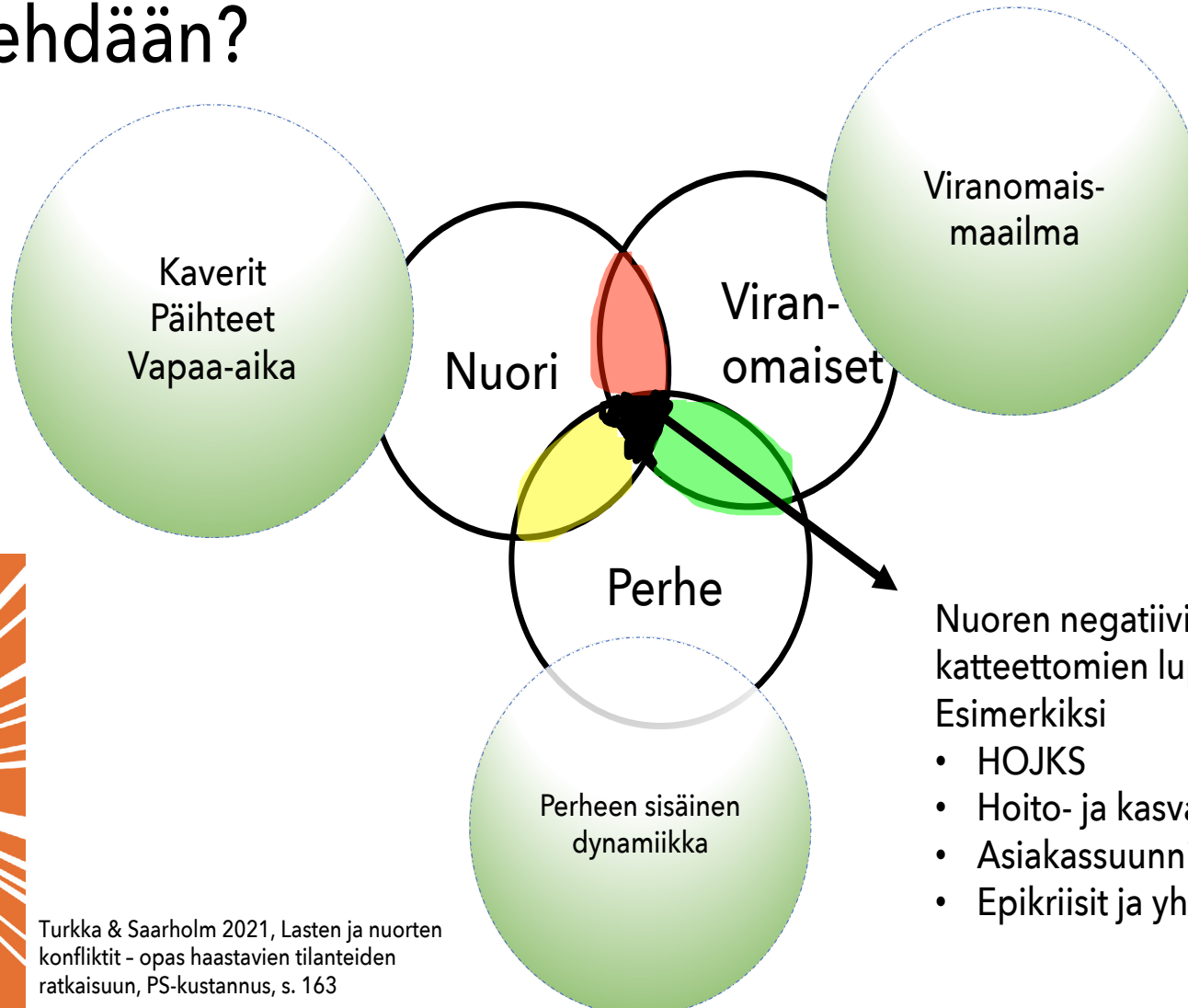
- Kuka johtaa prosesseja?
- Kenellä on paras tilannekuva?
- Miten voidaan reagoida nopeasti?
- Tietääkö nuori / perhe mistä saa apua?
- "Vanhempi joutuu tekemään koordinoitavuuden lisäksi esimiehen roolia muistuttavia tehtäviä palveluita saadakseen ja niitä käyttääkseen."
Särkikangas U. Sosiaali- ja terveystieteiden käyttö erityisperheissä .Väitöstutkimus 2020
- Entä jos vanhemmat eivät kykene tähän?

Systeminen prosessinjohtaminen

1. Luottamuksen rakentaminen ja lähipiirin & ammattilaisverkoston muodostaman kokonaisuuden tunnistaminen
2. Nuoren elämässä olevien suojaavien ja riskitekijöiden tunnistaminen sekä tavoitteiden asettaminen
3. Oman roolin tunnistaminen yhdessä muiden toimijoiden kanssa eri verkostoissa
4. Kokeilut, arviointi & seuranta
5. Yhdessä oppiminen

Turkka & Saarholm, 2021 ja 2023

Mitä oletetaan? Mitä tiedetään? Mitä tehdään?

Nuoren negatiivinen CV ja kateettomien lupauksen arkisto
Esimerkiksi

- HOJKS
- Hoito- ja kasvatussuunnitelma
- Asiakassuunnitelma
- Epikriisit ja yhteenvedot

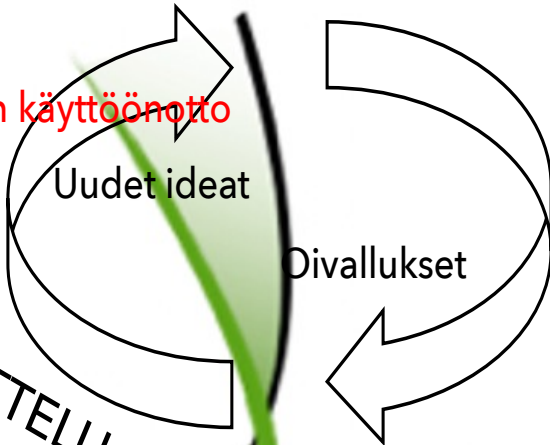

Turkka & Saarholm 2021, Lasten ja nuorten konfliktit - opas haastavien tilanteiden ratkaisuun, PS-kustannus, s. 163

E
I
J
Ä
R
J
E
S
T
Y
S
T
Ä

- 6. Toimivien toimenpiteiden käyttöönotto
- 5. Toimenpiteiden kokeilu
- 4. Yhteisen näkemyksen rakentaminen

SYSTEEMINEN AJATTELU & TYÖ

- 7. Verkoston tukeminen
- 8. Tilanteen seuraaminen ja arviointi
- 9. Toiminnan strateginen suunnittelu

J
Ä
R
J
E
S
T
Y
S

- 3. Kriisiapu
- 2. Ammattilaisten havainnot
- 1. Tieto casesta

10. Tilanteen seuranta ja toimintojen tarkastelu

11. Reflektio, tarinan kirjoittaminen ja oppiminen (raportointi)

© Turkka & Saarholm 2021, (Lasten ja nuorten konfliktit - opas haastavien ristiriitojen ratkaisemiseen) s. 98

Cynefin®

Sovittelu ja konfliktinratkaisu

Konflikti ja sovittelu

- Konflikti (Latinaksi conflictus, otettu käyttöön 1400-luvun puolivälissä!) ja se tarkoittaa yhteen iskemistä
- Pohjoismaat ovat edistyksellisiä maita konfliktinratkaisussa. Teoriaa löytyy paljon Norjasta, jossa johtavia rauhan ja konfliktien sanottajia. mm. Johan Galtung ja Nils Christie
- Suomeen sovittelu on rantautunut 1980 luvulla, jolloin Juhani Iivari toi sovittelun Suomeen
- Lakisääteinen rikos- ja riita-asioiden sovittelu tuli Suomeen vuonna 2006. Sovittelua tällä hetkellä Suomessa ohjaa THL
- Suomessa on useita erilaisia sovittelupalveluita lakisääteisen rinnalla. *Katusovittelu*, Työyhteisösovittelu, Verso, Perheasioiden sovittelu, Naapurussovittelu, Tuomioistuinsovittelu jne.

31.1.2023

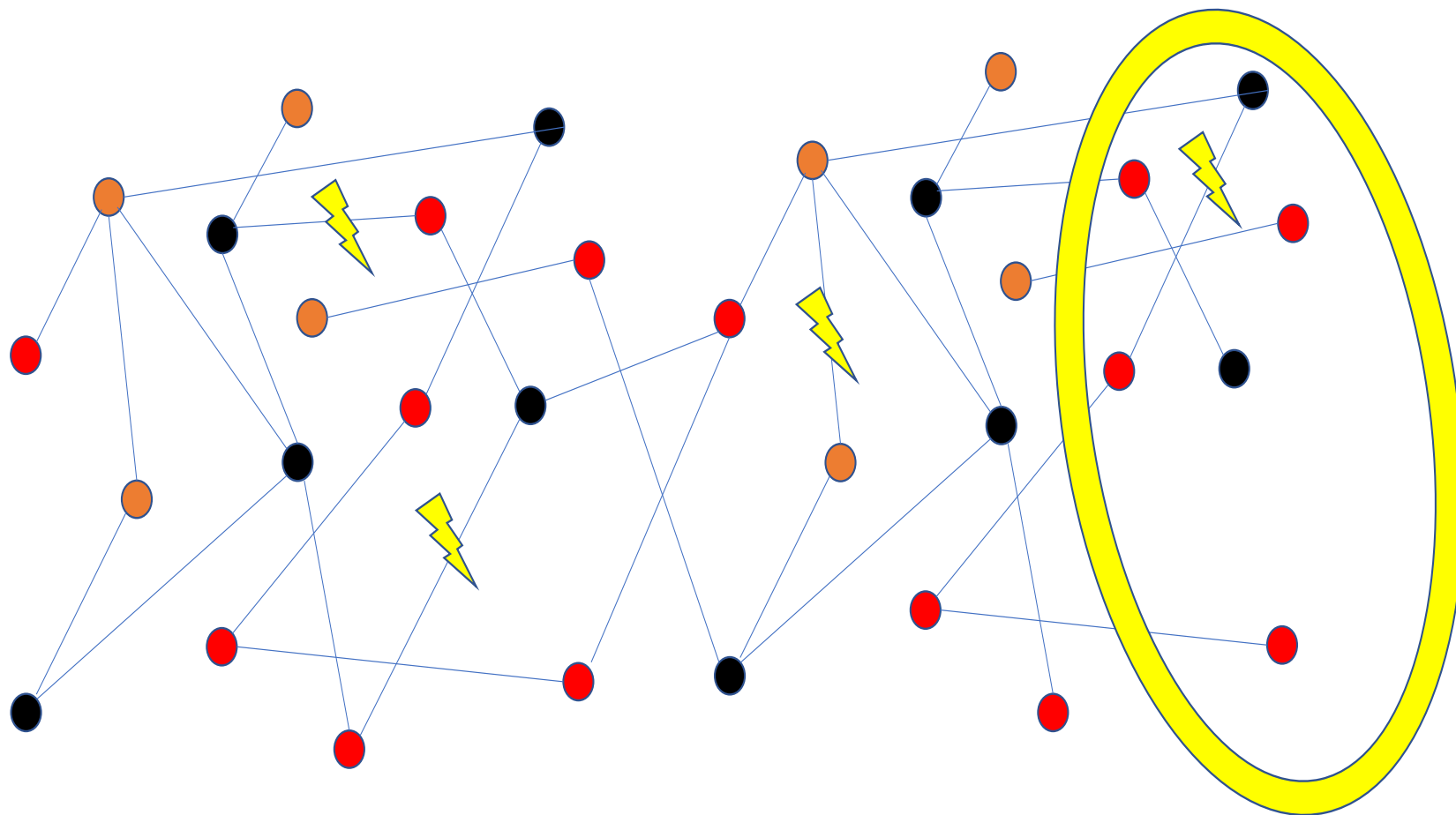
Heikki Turkka & Julia Saarhom

Kuinka moni tietää?

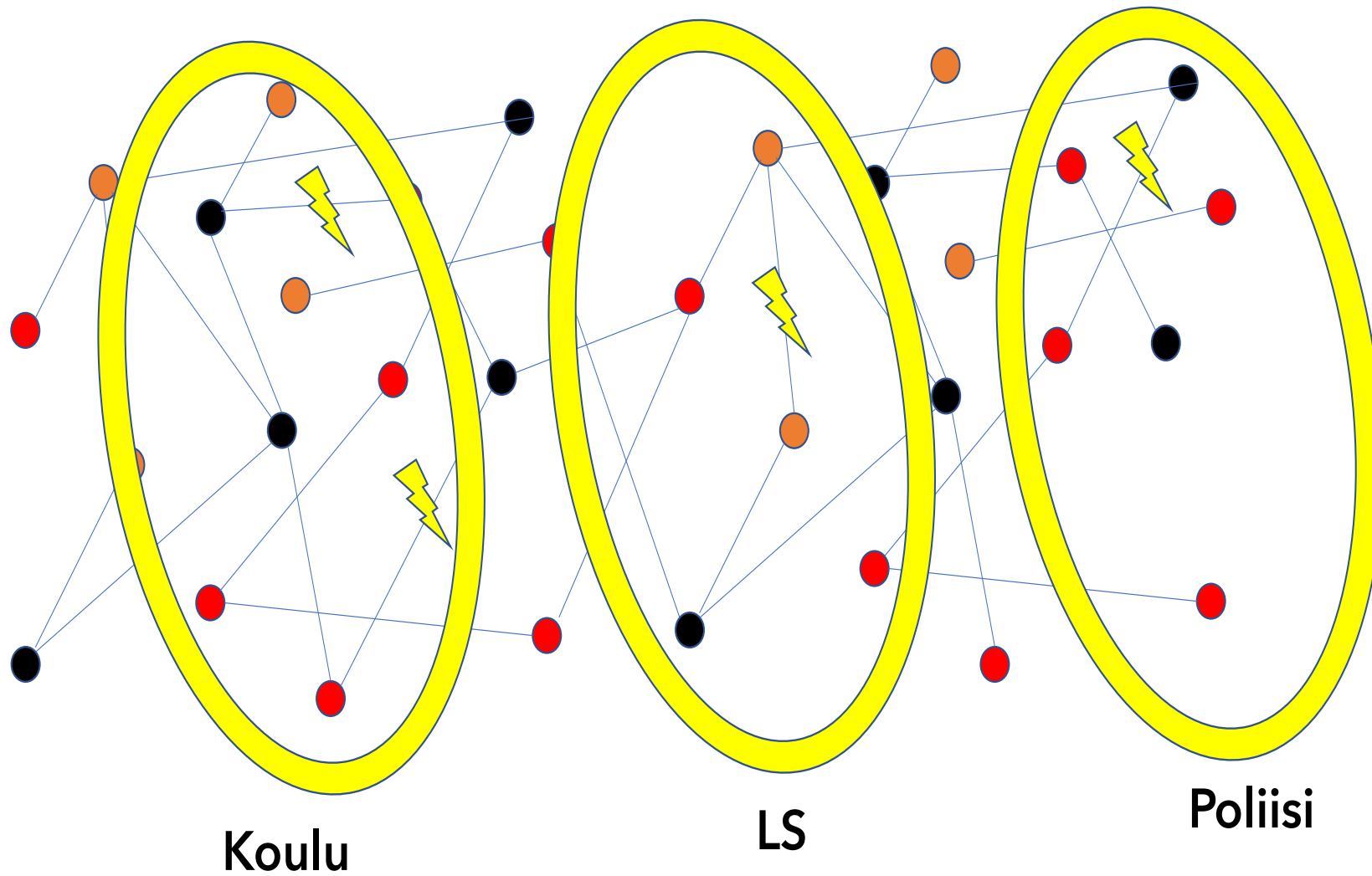
- Lakisääteisen rikos- ja riita-asioiden sovittelun?
- Missä on oman toimialueesi sovittelutoimisto?
- Miten voit ohjata jonkin tapauksen sovitteluun?

Kompleksiset ja haastavat tilanteet kasvatustyössä

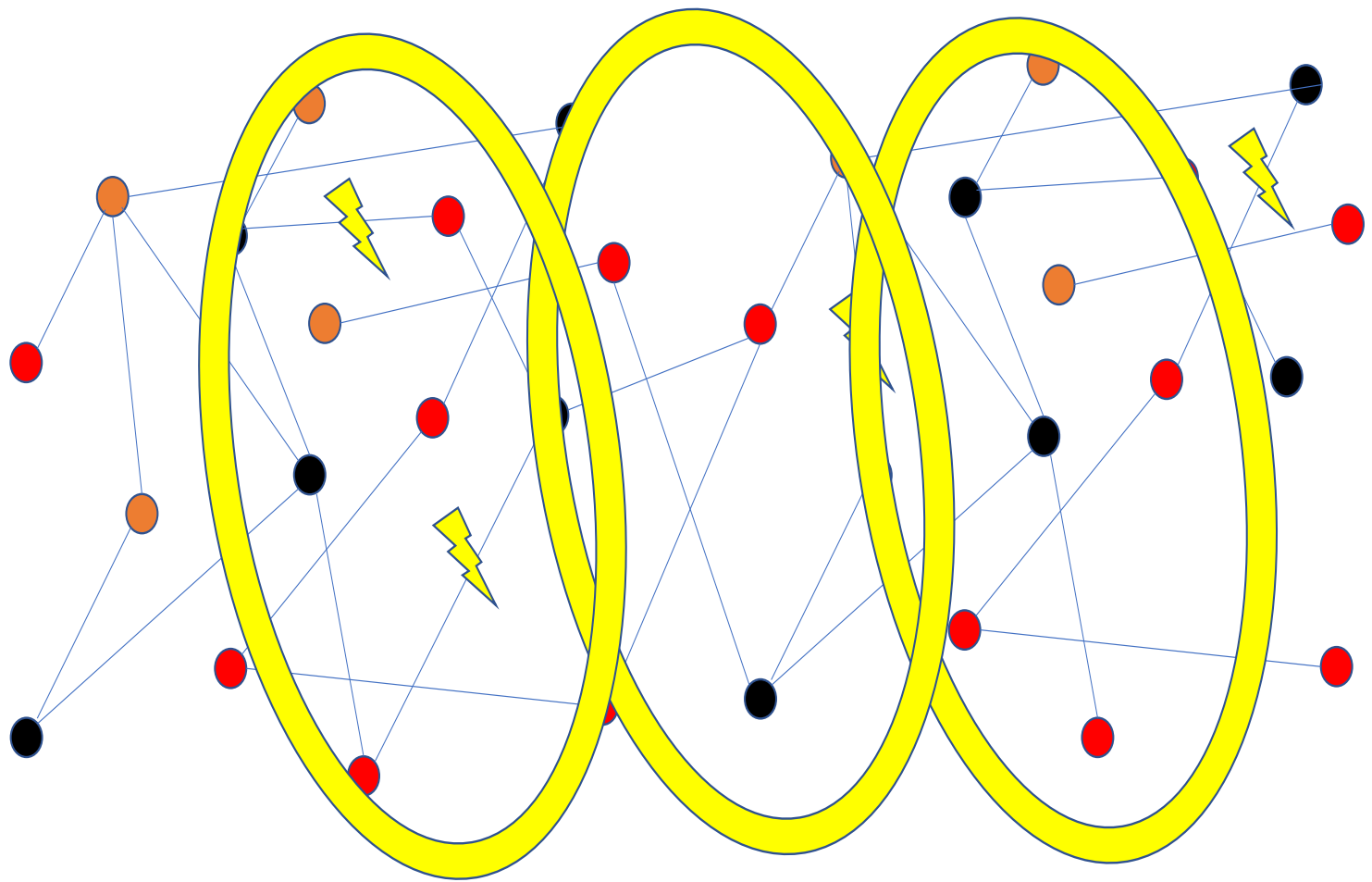
Tapahtui vapaa-ajalla, ei kuulu... Onko koulu suljettu systeemi?

H. Turkka & K. Turkka, 2023

H. Turkka & K. Turkka, 2023

Koulu

LS

Poliisi

H. Turkka & K. Turkka, 2023

**”Jokaiseen kompleksiseen
ongelmaan on helppo,
yksinkertainen ja väärä ratkaisu”**

Henry Louis Mencken (1880-1956)

EDUSIGNAALI

Rinnalla kulkemisen
ja verkostotyön
merkitys
sektoroituneissa
palvelurakenteissa

- Luottamuksen rakentuminen vaatii usein nuorelta asiakkaalta hyötynäkökulman
- Viranomaisyhteistyön tehostaminen
- "Hyvinvointipalveluiden kehittämistyössä tulisi kiinnittää huomiota ilmiö- ja käyttäjälähtöisesti palveluiden kokonaiskuvaan ja toimijoiden kykyyn mukauttaa toimintaansa palvelujen käyttäjien yksilöllisten tarpeiden mukaisesti."

Pernaa, H-K., Lindell, J. & Kuoppala, J. 2022

Palvelujen Pirunpolskaa, asiantuntijanäkemyksiä rikoksilla oirehtivien nuorten palveluverkostosta.

Vaasan yliopiston raporteja 34, 2022

31.1.2023

Heikki Turkka & Julia Saarhom

Verkostoyhteistyön pitäisi olla toimijoiden päämäärä kompleksisissa tilanteissa, ei keino saavuttaa jotakin.

Jaana Hallamaa

Verkostoyhteistyö

“Vanhemmista tulee järjestelmän ‘projektijohtajia’, ‘välikäsiä’, ‘viestinviejiä’ ja ‘linkkejä’ eri palveluntuottajien välillä.”

Ulla Särkikangas

31.1.2023

Heikki Turkka & Julia Saarhom

Verkostojen tekemä yhteistyö vaatii:

- Luottamusta
- Vapaaehtoisuutta
- Tutustumista
- Sitoutumista

Timo Järvensivu

Kompleksisuusajattelu auttaa hahmottamaan ja kuvaamaan yhteenkietoutumista ilmiönä ja sen kautta myös tarjoaa johtajuuteen uutta kosketuspintaa. Se kiinnittää huomion vuorovaikutteisuuden laajemmin ymmärrettynä kuin vain kahden toimijan välisenä ilmiönä.

Alisa Puustinen, Voiko verkostoja johtaa?

Heikki Turkka ja Julia Saarholm (toim.)

LASTEN JA NUORTEN RIKOKSET

Opas ennalta-
ehkäisyyn ja
rikoskierteiden
katkaisuun

PS-KUSTANNUS

Monialainen ja systeminen linssi nuorisoriikollisuuteen ja työskentelyyn ilmiön parissa. **35 eri alojen osaajia!**

Nuoruus ja rikollisuus

- Näkökulmia avaavat järjestöyöntekijät, kriminologit, nuorisolääkärit ja erityispedagogiikan asiantuntijat ja tutkijat

Kokemustiedolla ymmärrystä ja vaikuttavia palveluita

- Näkökulmia avaavat 5 erilaista kokemustarinaa yhdistettynä tutkimus- ja ammattitietoon.

Eri toimijat rikoskierteitä ehkäisemässä

- Koulun, jalkautuvan nuorisotyön, systemisen lastensuojelun ja työpari- ja verkostotyö

Rikosprosessitoimijat rikoskierteitä katkaisemassa

- Ennalta estävän poliisista, rikostutkinnasta ja pakkokeinoista sekä rikosseuraamuksista

Lopuksi

- Viron nuoriystävällinen oikeus
- Monialainen linssi nuorisoriikollisuuteen

Heikki Turkka ja
Julia Saarholm

Lasten ja nuorten konfliktit

OPAS
HAASTAVIEN
RISTIRIITOJEN
RATKAISEMISEEN

PS-KUSTANNUS

-
- Kompleksiset konfliktit
 - Yksilölliset yksilöt ja kasvuympäristöt, ryhmäilmiöt
 - Kompleksisuus
 - Pirstaleinen palvelujärjestelmä
 - Konfliktinratkaisun hybridimalli
 - Konfliktinratkaisun lähtökohtia
 - Sovittelu osana konfliktinratkaisua
 - Sensitiivinen; luottamusta rakentava, dialoginen; kokeileva ja reflektiivinen; arviointi ja seurantatyö

Kiitos

Julia & Heikki

Räätälöityjä luentoja,
prosessikoulutuksia,
tiimivalmennusta sekä työnohjausta.

heikki.turkka@edusignaali.fi
julia.saarholm@edusignaali.fi

